

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۳/۱۴

فصل نامه علمی - ترویجی پژوهش‌های مهدوی

سال ششم، شماره ۲۱، تابستان ۱۳۹۶

مسئله پژوهشی سیاسی مهدویت

علی ملکی^۱

چکیده

اندیشه فراگیر مهدویت در فرهنگ اسلامی دارای ابعاد مختلف پژوهشی است. یکی از این حوزه‌ها مسائل سیاسی آن است. تحقیق در مسائل سیاسی مهدویت می‌تواند زمینه را برای پژوهش در این عرصه فراهم کند. برای ورود به موضوعات سیاسی مهدویت، نخست باید مسئله‌شناسی صورت گیرد. چگونه می‌توان مسائل سیاسی مهدویت را در قالب رهیافت‌های متنوع، دسته‌بندی و بیان کرد؟ نوشتار حاضر با روش توصیفی و با نگاهی کاربردی به گرایش‌های مختلف علوم سیاسی تلاش می‌کند تا مسائل سیاسی مهدویت را در شش گرایش علم سیاست، جامعه‌شناسی سیاسی، روابط بین‌الملل، فلسفه سیاسی، کلام سیاسی و فقه سیاسی احصاء کرده و در حد توان خود این مسائل را استخراج نماید تا زمینه‌ای برای پژوهشگران سیاسی مهدویت فراهم نماید.

واژگان کلیدی

مهدویت، سیاست، دانش سیاسی، مسئله پژوهی سیاسی.

۱. استادیار دانشگاه تفرش (ali_malaki70@yahoo.com).

مقدمه

هدف این مقاله، یافتن مسائل سیاسی اساسی در حوزه مطالعات مهدویت و تعیین حدود آنهاست. اندیشه مهدویت در حوزه‌های مختلف دارای حوزه مطالعاتی است. در این پژوهش ضمن تقسیم‌بندی دانش سیاسی به شاخه‌های مختلف، مسائل مهدویت را از طریق استقراء، تفحص کرده و موضوعات مورد تحقیق مهدویت را به محققان این رشته معرفی خواهیم کرد. در این راستا نیازهای پژوهشی در زمینه مطالعات سیاسی مهدویت با توجه به نیازهای کنونی جهان اسلام مورد توجه قرار می‌گیرد. طبقه‌بندی دانش سیاسی و سپس مسائل سیاسی مهدویت می‌تواند به معیاری منطقی در هدایت محققان اسلامی و تحلیل ابعاد هر مسئله رهنمون کند. مخاطب این پژوهش محققان مهدویت و علوم سیاسی اسلامی هستند و به همین دلیل از توضیح مسبوت مسائل این حوزه خودداری می‌کنیم.

تحقیق در زمینه مسائل سیاسی مهدویت می‌تواند به صورت انتزاعی و تئوریک و یا براساس مشکلات واقعی جامعه باشد. در هر صورت تحقیقات باید با تفکری نظام‌مند طرح شود و جایگاه مباحث سیاسی مهدویت در هر حوزه مشخص شود و با کالبد شکافی هر مسئله، ابعاد مختلف آن مورد توجه قرار گیرد. در توضیح هر یک از مسائل مهدویت، ابتدا به طرح مطلب به صورت عام و سپس طرح ابعاد آن در اندیشه مهدویت اشاره خواهیم نمود.

هدف پژوهش حاضر یافتن سرفصل‌های کلی مسائل سیاسی مهدویت است و به مسائل جزئی تحقیقاتی کمتر خواهیم پرداخت. در این راستا هم به دیدگاه‌های مختلف درباره طبقه‌بندی دانش سیاسی و طبقه‌بندی مورد نظر خود در تحدید چارچوب مسائل اشاره می‌کنیم و هم به طرح مسائل مهدویت در چارچوب طبقه‌بندی مورد نظر. اکنون قبل از پرداختن به منطق حاکم بر تقسیم‌بندی مسائل مطالعات سیاسی مهدویت، ابتدا به شرح مفاهیم طرح مانند مسئله شناسی، سیاست و مهدویت می‌پردازیم.

مفاهیم

۱. مسائل^۱

مراد از مسئله شناسی، شناخت مواردی از اندیشه مهدویت است که برای محققین مهدویت

1. problems

ضرورت دارد درباره آنها تحقیق و پژوهش نمایند. مسئله‌شناسی، رکن اصلی هر تحقیق علمی را تشکیل می‌دهد و محقق فعالیت‌های تحقیقاتی خود را بر پایه آن شکل می‌دهد. گزینش موضوع یا مسئله در چهارچوب و یا حول یکی از محورهای اساسی مجهولات بشر انجام می‌گیرد که ممکن است در باره ماهیت‌شناسی پدیده،^۱ ساختارشناسی و روندشناسی پدیده،^۲ چرایی و علت‌شناسی پدیده،^۳ مکان‌شناسی و مکان‌یابی پدیده،^۴ نتایج عملکردی و رفتاری پدیده^۵ و یا چگونگی رشد و تکامل تاریخی پدیده^۶ باشد (حافظ‌نیا، ۱۳۸۹: ۹۷-۹۸). ما در این طرح، مسئله‌شناسی مهدویت را در گرایش‌های متداول سیاسی به پژوهشگران سیاسی و مهدویت معرفی می‌کنیم.

۲. سیاست^۷

هدف این پژوهش استخراج مسائل سیاسی مهدویت است. حال این پرسش مطرح می‌شود که مراد از سیاست چیست؟ سیاست گاهی به دانش تجربی سیاسی اطلاق می‌شود که شامل علم سیاست و جامعه‌شناسی و علوم دیگر که در عرصه تجربی سیاسی فعالیت می‌کنند، می‌شود و گاهی سیاست به معنای عرصه سیاسی است که در باره مجموعه‌ای از دانش‌هایی بحث می‌کند که صحنه سیاست را تحلیل می‌کنند. در این نوشتار مراد از سیاست انواع دانش‌های سیاسی یا سیاست به طور عام است و در باره دانش تجربی سیاست در متن تحقیق خواهیم پرداخت. تقسیم‌بندی دانش‌های سیاسی به صورت‌های گوناگون انجام شده است. اروین روزنتال در تقسیم‌بندی دانش سیاسی در سال ۱۹۶۲، آن را به سه نوع فلسفه سیاسی، شریعت‌نامه‌نویسی و اندرزنامه‌نویسی تقسیم‌بندی می‌کند (rosenthal: 1962:3).

اندرزنامه‌نویسی برآمده از تفکر ایرانی است که در مقابل فلسفه سیاسی متفکران یونان قرار دارد و اندیشه حفظ مدرک را دنبال می‌کند. از نظری فلسفه سیاسی در اندیشه اسلامی، مستقل نبوده و متأثر از شریعت است. فلسفه اسلامی نه دقیقاً همان کلام سیاسی است و نه علمی است که بر عقل تکیه زند (ibid:5).

شریعت‌نامه‌نویسی به اندیشه‌های اهل سنت اطلاق می‌شود که مرتبط با قدرت سیاسی

1. Who is?
2. How is?
3. why is
4. Where is?
5. What happen?
6. How developed?
7. Politics

است. در شیعه به عنوان فقه سیاسی اطلاق می‌شود و به آن بخش از فقه اطلاق می‌شود که تکالیف سیاسی را بیان می‌کند.

دانش سیاسی را می‌توان از حیث روش به سه نوع عقلی، نقلی و تجربی تقسیم کرد که در آن صورت فلسفه سیاسی و کلام سیاسی در روش عقلی، فقه سیاسی در روش نقلی و علومی مانند جامعه‌شناسی سیاسی، علم سیاست و برخی دیگر در روش تجربی جای می‌گیرند. اما آنچه که در این جا مورد توجه است تقسیم‌بندی دانش سیاسی به صورت کاربردی و براساس نیازهای امروز جامعه ایرانی و اسلامی است یعنی دانش سیاسی امروز در این حوزه‌ها به صورت کاربردی درآمده است و با تقسیم‌بندی فوق مطابقت می‌کند که شامل امور زیر است:

۱. علم سیاست که شامل مباحث تجربی و حاصل تجربه عقل بشری در رابطه حکومت با جامعه است.

۲. جامعه‌شناسی سیاسی که شامل مباحث تجربی در باره رابطه جامعه با حکومت است.

۳. روابط بین‌الملل و سیاست بین‌الملل که در باره روابط کشورها با یکدیگر و سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای دیگر است.

۴. اندیشه سیاسی که شامل مباحث فلسفه سیاسی، کلام سیاسی، فقه سیاسی و برخی علوم سیاسی دیگر می‌باشد.

این تقسیم‌بندی براساس نیازمندی‌های جامعه اسلامی و ملاحظات علمی و کاربردی بیان شده است یعنی در جامعه اسلامی و ایرانی امروز این دانش‌های سیاسی به صورت کاربردی درآمده است. توجه به دانش سیاسی براساس نیازمندی‌های جوامع، در کشورهای دیگر هم سابقه دارد؛ آن‌چنان‌که در آمریکا مباحث سیاسی به سوی جامعه‌شناسی سیاسی، در انگلستان به سوی تحلیل حقوقی و نهادی و در آلمان و فرانسه به سوی نگاه هرمنوتیکی و انتقادی سوق پیدا کرده است.

ما در این پژوهش، مسائل سیاسی مهدویت را در دانش‌های سیاسی فوق استخراج می‌کنیم.

۳. مهدویت

مهدویت، منتهی شدن سیر جوامع جهان به سوی جامعه واحد و سعادت عمومی، امنیت و رفاه، تعاون و همکاری، همبستگی همگانی، حکومت حق و عدل جهانی، غلبه حق بر باطل، غلبه جنود الله بر جنود شیطان، نجات مستضعفان و نابودی مستکبران، و خلافت مؤمنان و

شایستگیان به رهبری حضرت مهدی علیه السلام است که موعود انبیاء و ادیان و دوازدهمین اوصیاء و خلفای پیغمبر آخرالزمان است (صافی گلپایگانی، ۱۳۸۵: ۱۹)

مراد از اندیشه مهدویت، برداشت اندیشمندان مسلمان از آیات قرآن و روایات معصومین علیهم السلام درباره قیام، اصلاحات و حکومت حضرت مهدی علیه السلام و مباحث مرتبط با آن می باشد.

این که دیروز جهان به فردای آن پیوند خواهد خورد، از امور مسلم اندیشه مهدویت است و مؤید آن آیه شریفه زیر است: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ (انبیاء: ۱۰۵) اندیشه مهدویت براساس باورهایی طراحی شده است که در مجموع عبارت است از:

آمدن منجی وعده الهی است، آن هم تنها وعده نیست، بلکه قطعیت دارد و تحقق پیدا می کند. البته اصل اعتقاد به ناجی یا مهدویت، یک اعتقاد همگانی است که در ادیان گذشته مثلاً در تورات و زبور، به آن بشارت داده شده است، ولی شیعه شخص او را نیز از نظر حسب و نسب معرفی می کند و این اصل، بر حسب اصول مذهب شیعه اثنی عشریه، ایمان بدون آن کامل نمی شود (گفتمان مهدویت: مجموعه سخنرانی ها، ۱۳۸۱: ۲۴۴).

همه این مبانی یا پیش فرض ها، با تکیه بر احادیث رسول اکرم و ائمه معصومین علیهم السلام ثابت شده است. حکومتش، حکومت واحد جهانی است. آن منجی عالم بشریت، لقبش مهدی است. او که فرزند بلافضل امام حسن عسکری علیه السلام است، در تاریخ ۲۵۵ یا ۲۵۶ هـ.ق متولد شده و در حال غیبت به سر می برد. او آخرین ذخیره امامت است.

اسلام در همه جهان گسترش می یابد. مهدی علیه السلام عدالت را در سراسر جهان گسترش می دهد و او بزرگ پرچمدار رهایی انسان ها از ظلم و ستم استکبار و یگانه دادگستر ابدی است. در زمان حضرت حجت، اسلام در ابعاد مختلف زندگی مردم وارد می شود.

مهدی علیه السلام ناظر بر اعمال شیعیانش است و یار و مددکار ایشان در تمام حالات به ویژه در سختی ها و مشکلات آنان است. باب بهره جستن حضوری از آن بزرگوار در زمان غیبت کبری مسدود است و بهره بردن از مقام عظمای ایشان بنا به فرمایش خودشان، همچون نفع بردن از خورشید در پس ابرهاست. غیر از ذات اقدس الهی، احدی از مردم از روز ظهورش خبر ندارد. ظهور و درک کردن حضرت حجت به دست خداست. تمام موجودات زمین به ثمن وجودش روزی می خورند و او لنگر زمین و آسمان است. همه این مبانی یا پیش فرض ها، با تکیه بر احادیث رسول اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه معصوم علیهم السلام ثابت شده است.

بر طبق وعده ادیان الهی آینده جهان با ظهور منجی موعود، قرین سعادت و کمال انسان خواهد بود و بشر به تکامل فکری و اخلاقی و معنوی دست خواهد یافت و زندگی بشر در آینده به عالی‌ترین و کامل‌ترین زندگی‌ها منتهی می‌شود. «ظهور منجی موعود مظهر نویدی است که به اهل ایمان و عمل صالح داده شده است، مظهر پیروزی نهایی اهل ایمان است... از مجموع آیات و روایات استنباط می‌شود که قیام مهدی موعود، آخرین حلقه از مجموع حلقات مبارزات حق و باطل است که از آغاز جهان برپا بوده است. مهدی موعود تحقق بخش ایده‌آل همه انبیا و اولیا و مردان مبارز راه حق است» (مطهری، ۱۳۹۲: ج ۲۴، ۴۳۷-۴۳۸) و این که ادیان پیش‌بینی می‌کنند که عدل کامل، صلح کامل، رفاه کامل، سلامت کامل و امنیت کامل برقرار خواهد شد، همان پیش‌بینی تکامل تاریخ و تکامل بشریت است؛ یعنی زندگی بشر در آینده منتهی می‌شود به عالی‌ترین و کامل‌ترین زندگی‌ها که از جمله آثاری که در آن هست آشتی انسان و طبیعت است و آن این است که زمین تمام معادن خود را در اختیار انسان قرار می‌دهد، آسمان تمام برکات خود را در اختیار انسان قرار می‌دهد و همه اینها خود، تکامل تاریخ است» (همو: ج ۱۵، ۱۷۸). حکومت جهانی امام مهدی علیه السلام دست‌آوردهای بسیاری خواهد داشت و در واقع در آن دوره معرفت و عدالت و صلح و انسانیت و معنویت حکومت خواهد کرد. کارکردها و دست‌آورد اجتماعی حکومت جهانی یکی از صدها دست‌آوردی است که این حکومت به دنبال خواهد داشت.

معرفی گرایش‌های مختلف دانش سیاسی

علم سیاست

سیاست از مفاهیم پیچیده و مبهم است. سیاست در قلمرو علوم انسانی و اجتماعی قرار دارد و به دلیل انگیزه‌های مختلف رفتار بشر، تعریف آن امری مشکل است. از دلایل پیچیدگی و دشوار بودن تعریف سیاست می‌توان به سیلان قلمرو آن به حوزه‌های مختلف زندگی، تلقی‌ات و تصورات مختلف افراد نسبت به آن، دقیق نبودن تعاریف علوم انسانی نسبت به علوم طبیعی و آمیختگی تعریف آن با ایدئولوژی‌ها و ارزش‌ها اشاره کرد.

اما دانشمندان علوم سیاسی سعی کرده‌اند تا براساس موضوع سیاست، به تعریف دقیق‌تر آن بپردازند و حوزه مباحث آن را از علوم دیگر تفکیک نمایند.

واژه سیاست در برابر واژه انگلیسی Policy قرار دارد و از واژه یونانی polis به معنای شهر

گرفته شده است زیرا در یونان باستان، شهر و دولت از هم تفکیک ناپذیر بودند (ارسطو، ۱۳۶۴: ۱۳) و سیاست به معنای علم حکومت کردن بر شهر بود.

سیاست در زبان فارسی به معنای ذکاوت، تبنیه کردن، تدبیر، برنامه و اداره امور مملکت آمده است (دهخدا، ۱۳۷۷: ج ۸، ۲۲۰۴). سیاست از حیث اصطلاح در تاریخ اندیشه‌های سیاسی به سه معنای کسب، حفظ و اعمال قدرت (دوورژه، ۱۳۴۹: ۸) و اداره امور همگانی آمده است (نقیب‌زاده، ۱۳۸۰: ۲۴) که اگرچه بر هر یک از این تعریف‌ها، ایراداتی وارد شده است ولی در هر حال سیاست با قدرت و دولت پیوند دارد و اداره امور جامعه را برای رسیدن به منافع عمومی مشترک دنبال می‌کند. پس سیاست را می‌توان این‌گونه تعریف کرد:

سیاست رهبری صلح‌آمیز یا غیرصلح‌آمیز روابط میان افراد، گروه‌ها و احزاب (نیروهای اجتماعی) و کارهای حکومتی در داخل یک کشور و روابط میان یک دولت با دولت‌های دیگر در عرصه جهانی است. علم سیاست رشته‌ای از آگاهی اجتماعی است که وظیفه آن شناخت منظم قواعد و اصول حاکم بر روابط سیاسی میان نیروهای اجتماعی در داخل یک کشور و روابط میان دولت‌ها در عرصه بین‌المللی است (عالم، ۱۳۷۴: ۳۱-۲۱). سیاست فرآیندی است که از طریق آن دولت منابع و ارزش‌ها را مقتدرانه توزیع، تصمیمات را اتخاذ و سیاست‌ها را تعیین می‌کند. سیاست اعمال قدرت و نفوذ در جامعه است. برنارد کریک^۱ موضوع علم سیاست را نقش حکومت (فعالیت حفظ نظم) می‌داند که تنظیم روابط بین افراد و گروه‌هاست پس علم سیاست مطالعه کارکرد حکومت در جامعه است (همو: ۵). سیاست به عنوان یک رشته دانشگاهی جدا از جامعه‌شناسی رشد کرده است. مطالعه سیاست در اروپا از مطالعات حقوقی و به خصوص قانون اساسی و در بریتانیا و تاحدی آمریکا از تاریخ نشأت گرفت. درباره علمی بودن سیاست و موضوع آن اختلاف نظر وجود داشته است (همو، ۱۳۸۷: ۴).

از نظر بشیریه علم سیاست بیشتر نگرشی از بالا به پایین است؛ به این معنا که بیشتر به ساختار قدرت و فرآیند سیاست و تصمیم‌گیری و تاثیرات آنها بر روابط اجتماعی می‌پردازد. دولت بر جامعه اعمال قدرت می‌کند و پشتوانه اجرایی اجبارآمیز دارد. علم سیاست با نظام سیاسی و چگونگی اعمال قدرت سروکار دارد. لذا علم سیاست برخلاف جامعه‌شناسی سیاسی، نگرشی از بالا به پایین است (بشیریه، ۱۳۷۴: ۲۰).

در این تحقیق به مسائل علم سیاسی از حیث تجربی که از طریق تجربه بشر شکل گرفته

1. Bernard crick

است اشاره می‌کنیم.

مسائل علم سیاست

- مفاهیم محتوا و ماهیت علم سیاست، تقسیم‌بندی علم سیاست، علمی بودن سیاست
- روش‌ها و رهیافت‌های علم سیاست مانند روش‌های تاریخی، مشاهده، تجربی، مقایسه‌ای، فلسفی و...
- رهیافت‌های حقوقی، اقتصادی، روان‌شناختی، هنجاری، تجربی - علمی و رفتاری
- ارتباط علم سیاست با علوم دیگر مانند: جامعه‌شناسی، تاریخ، اقتصاد، اخلاق، روان‌شناسی اجتماعی، حقوق عمومی، مردم‌شناسی، آمار و جغرافیا
- مفاهیم جدید علم سیاست مانند: ایدئولوژی، قدرت، اقتدار، مشروعیت، نوسازی، فرهنگ سیاسی
- جامعه‌پذیری سیاسی، توسعه سیاسی، تحرک اجتماعی
- دولت، ملت؛ دولت نو و عناصر آن مانند جمعیت، سرزمین، حکومت و حاکمیت، دولت و حکومت، نظام سیاسی، ملت و ملیت، ناسیونالیسم
- نظریه‌های خواستگاه دولت مثل نظریه خاستگاه الهی، زور، ژنتیک، نظریه طبیعی ارسطو و قرارداد اجتماعی
- تکامل دولت؛ عوامل سازنده دولت، رشد و تحول دولت در قالب امپراتوری‌ها، حکومت فدرالی و دولت نو
- ماهیت و هدف‌های دولت
- حاکمیت؛ سرشت، تعریف، ویژگی‌ها، تاریخ و انواع حاکمیت
- طبقه‌بندی حکومت‌ها از یونان باستان تا طبقه‌بندی‌های جدید
- دموکراسی؛ تعریف، انواع، محاسن و مزایای آن
- حکومت‌های پارلمانی و ریاستی؛ ویژگی‌ها و تفاوت‌های آن دو، تفکیک قوا و حکومت‌های تک ساخت و فدرال
- احزاب سیاسی و گروه‌های فشار؛ مزایا و معایب نظام‌های حزبی
- افکار عمومی و تبلیغات
- دولت رفاه؛ وظایف و ویژگی‌ها

مسائل مهدویت در حوزه علم سیاست

با توجه به مباحث مطرح شده در علم سیاست می‌توان به موضوعات زیر برای پژوهش درباره اندیشه مهدویت در این حوزه اشاره کرد:

- مفهوم سیاست و علم سیاست در عصر ظهور

- کاربست مباحث علمی و تجربی علم سیاست در حکومت مهدوی

- کاربست روش‌های علم سیاست در حکومت مهدوی

- کاربست رهیافت‌های علم سیاست در حکومت مهدوی

- نقش ایدئولوژی در حکومت مهدوی

- قدرت در دولت مهدوی

- اقتدار حکومت در عصر ظهور

- مشروعیت حکومت مهدوی

- نوسازی دولت مهدوی

- توسعه سیاسی در دولت مهدوی

- حکومت مهدوی و جامعه‌پذیری سیاسی

- حکومت مهدوی و تحرك اجتماعی

- بحث جمعیت در دولت مهدوی

- بحث سرزمین در دولت مهدوی

- بحث حاکمیت در دولت مهدوی

- بحث حکومت در دولت مهدوی

- ویژگی‌های نظام سیاسی عصر ظهور

- حکومت مهدوی، ملت و ملیت

- حکومت مهدوی و ناسیونالیسم

- خاستگاه دولت مهدوی

- عوامل سازنده دولت مهدوی

- ویژگی‌ها و سرشت حاکمیت مهدوی

- اهداف دولت امام عصر

- جایگاه حکومت مهدوی در طبقه‌بندی حکومت‌ها

- حکومت حضرت مهدی و دموکراسی
- ماهیت دولت مهدوی
- تفکیک قوا و دولت مهدوی
- حکومت مهدوی دولتی متمرکز یا فدرال
- تعامل دولت مهدوی با احزاب سیاسی
- تعامل دولت مهدوی با گروه‌های فشار
- حکومت حضرت مهدی و نظام‌های حزبی
- تعامل دولت مهدوی و افکار عمومی
- تبلیغات و رسانه‌ها در دولت مهدوی
- دولت مهدوی و کارویژه تأمین رفاه
- نسبت دین و سیاست در دولت مهدوی
- انتصابی یا انتخابی بودن دولت مهدوی
- دولت مهدوی و آزادی‌های سیاسی
- دولت مهدوی و آزادی‌های اقتصادی
- دولت مهدوی و آزادی‌های فرهنگی
- مفهوم شهروندی در دولت مهدوی
- دولت مهدوی و ترویج فضیلت‌گرایی و اخلاق
- چگونگی ارتباط امام با جامعه اسلامی
- ولایت فقیه و حکومت در عصر غیبت
- کارویژه‌های سیاسی و اجتماعی امام غائب
- حدود اختیارات ولی فقیه در عصر غیبت
- هدف سیاست و دولت در حکومت مهدوی
- نقش امام به عنوان حاکم سیاسی در عصر ظهور
- ساختار سازمان حکومتی و نظام سیاسی مهدوی
- ساز و کار تأمین امنیت در نظام سیاسی مهدوی
- رشد و توسعه علوم در حکومت امام عصر (سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها)
- جایگاه و نقش عدالت در حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام

- جایگاه و نقش امنیت در حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام
- ویژگی‌های نخبگان و کارگزاران سیاسی در حکومت حضرت مهدی علیه السلام
- شیوه برخورد حکومت امام با اقلیت‌های مذهبی در حکومت جهانی آن حضرت
- شیوه‌های ارتباطی امام غائب با جامعه اسلامی
- شیوه‌های ارتباطی امام حاضر با جامعه اسلامی
- فرهنگ سیاسی در نظام مهدوی
- مؤلفه‌های فرهنگ سیاسی در نظام مهدوی

جامعه‌شناسی سیاسی

جامعه‌شناسی، مطالعه رفتار انسان در زمینه اجتماعی است. اصطلاح جامعه‌شناسی را آگوست کنت (۱۸۵۷-۱۷۹۸) از بنیادگذاران آن رشته وضع کرد. هربرت اسپنسر هم از بنیادگذاران آن است. برخی مارکس، دورکیم و ماکس وبر را هم بر آن افزوده‌اند (راش، ۱۳۸۷: ۳) اما بنیانگذاران جامعه‌شناسی سیاسی، کارل مارکس و ماکس وبر هستند (همو: ۹). آن دو معتقد بودند که سیاست را باید در زمینه اجتماعی آن تبیین و درک کرد.

جامعه‌شناسی شامل علم سیاست هم می‌شود اما سیاست در زمینه اجتماعی رخ می‌دهد. وظیفه جامعه‌شناسی سیاسی بررسی و تبیین رابطه بین جامعه و سیاست، نهادهای اجتماعی و سیاسی و رابطه بین رفتار اجتماعی و سیاسی است (همو: ۱۵).

از دیدگاه نقیب‌زاده موضوع جامعه‌شناسی سیاسی را می‌توان پیدا کردن ریشه‌های اجتماعی یک پدیده سیاسی یا قرار دادن یک پدیده سیاسی در چهار چوب کلی و تمامیت اجتماعی آن ذکر کرد؛ اثرگذاری علل و عوامل مختلف اجتماعی بر نظام سیاسی و پیوندهایی که بین نظام سیاسی و جامعه برقرار می‌شود این پیوندها یک طرفه نیستند و لذا از نظری جامعه را باید در حالت اندر کنش بین فرهنگ و سیاست دید و در نتیجه الگوی نظام گونه (سیستمیک) بهتر است (نقیب‌زاده، ۱۳۸۰: ۵۹).

بشیریه موضوع جامعه‌شناسی سیاسی را بررسی روابط. متقابل میان قدرت دولتی و نیروهای اجتماعی می‌داند (بشیریه، ۱۳۷۴: ۱۳) و معتقد است جامعه‌شناسی سیاسی بیشتر نگرشی از پایین به بالا دارد یعنی تأثیرات جامعه بر سیاست بررسی می‌کند برخلاف علم سیاست که بیشتر نگرشی از بالا به پایین داشته و تأثیرات دولت بر جامعه را بررسی

می‌کند (همو: ۲۰). در این نگرش جامعه‌شناسی سیاسی به مطالعه قدرت در بین نیروهای اجتماعی معطوف است.

در دیدگاه‌های متاخر و پسامدرن جامعه‌شناسی سیاسی به رابطه قدرت در عرصه اجتماعی معطوف است و به لایه‌های پنهان قدرت در رابطه‌های غیررسمی و غیردولتی هم توجه می‌شود (نش، ۱۳۸۰: ۵۱)

در همه دیدگاه‌های فوق یک وجه مشترک وجود دارد و آن این است که جامعه‌شناسی سیاسی در تحلیل خود به ریشه‌های اجتماعی یک پدیده سیاسی توجه کرده و بر تاثیرات جامعه بر دولت تمرکز دارد. اما نگرش تاثیر نیروهای اجتماعی بر زندگی سیاسی، نگرشی عینی‌تر و واقعی‌تر است و حد و مرز جامعه‌شناسی سیاسی را دقیق‌تر مشخص می‌کند.

مباحث جامعه‌شناسی سیاسی

- مفاهیم، الگوها و چهارچوب‌های نظری مانند الگوهای مارکس، ماکس وبر، پلورالیسم و اصالت کارکرد

- شکاف‌های اجتماعی و نیروهای اجتماعی؛ انواع نیروهای اجتماعی، احزاب سیاسی، گروه‌های نفوذ

- نقش نیروهای اجتماعی در زندگی سیاسی مانند؛ طبقات اشراف و سرمایه‌داران، زمین‌داران، کارگران، جنبش‌ها و سازمان‌های کارگری، اتحادیه‌ها، مدیران، خورده بورژوازی، دهقانان، روحانیون، روشنفکران، دانشجویان، ارتش و نیروهای مسلح، اقوام و اقلیت‌های قومی، ایلات، عشایر و قبایل، زنان و ...

- پایگاه‌های اجتماعی رژیم‌های سیاسی؛ انواع نظام‌های محافظه کار سنتی، لیبرال، دموکراسی لیبرال، دموکراسی اجتماعی و دولت رفاهی، رژیم‌های راست اقتدارطلب، دولت‌های فاشیستی، رژیم‌های چپ

- انواع جامعه سیاسی در رابطه دولت با جامعه مدنی و توده‌ها؛ جامعه مدنی، جامعه توده‌ای، جامعه‌های سیاسی تکثرگرا، بسته سنتی، نیمه سنتی غیرتوده‌ای، بسته توده‌ای، سرکوبگر غیرتوده‌ای و جامعه سیاسی سرکوبگر توده‌ای

- نقش فرهنگ، ساختارهای اجتماعی، داده‌های اقتصادی و عوامل روانی بر زندگی سیاسی - مفاهیم و مباحث جامعه‌شناسی سیاسی نظیر؛ قدرت، مشروعیت، احزاب، گروه‌های فشار و

نفوذ، افکار عمومی، ایدئولوژی، رسانه‌های جمعی، مشارکت سیاسی، ارتباطات سیاسی، فرهنگ سیاسی، ارزشها و نگرشها، انقلاب، توسعه و نوسازی و...

با توجه به مسائل مطروحه در بحث جامعه‌شناسی سیاسی، می‌توان مسائل سیاسی مهدویت در حوزه جامعه‌شناسی را به شرح زیر طرح کرد:

- امکان یا عدم امکان طرح بحث جامعه‌شناسی سیاسی در حکومت مهدوی

- تحلیل مباحث جامعه‌شناسی مهدویت براساس الگوهای رایج جامعه‌شناسی سیاسی

- نقش شکاف‌های اجتماعی در جامعه‌شناسی سیاسی مهدویت

- نیروهای اجتماعی و حکومت مهدوی

- انواع نیروهای اجتماعی در حکومت مهدوی

- نقش احزاب سیاسی در حکومت مهدوی

- نقش گروه‌های ذی نفوذ و فشار در حکومت مهدوی

- طبقات اجتماعی و حکومت مهدوی

- نقش اشراف و سرمایه‌داران (بورژوازی) در حکومت مهدوی

- نقش اشراف زمین‌دار

- نقش کارگران در حکومت مهدوی

- نقش جنبش‌ها و سازمان‌های کارگری

- نقش اتحادیه‌ها

- نقش مدیران در حکومت مهدوی

- نقش خرده بورژوازی در حکومت مهدوی

- نقش دهقانان در حکومت مهدوی

- نقش روحانیان در حکومت مهدوی

- نقش روشنفکران در نظام سیاسی مهدوی

- نقش دانشجویان در حکومت مهدوی

- ارتش و نیروهای مسلح و حکومت مهدوی

- نقش اقوام و اقلیت‌های قومی در حکومت مهدوی

- نقش ایلات و عشایر در حکومت مهدوی

- نقش زنان در حکومت مهدوی

- پایگاه اجتماعی حکومت مهدوی
- جامعه سیاسی مهدوی
- رابطه جامعه مدنی و دولت مهدوی
- نقش توده‌ها در حکومت مهدوی
- انواع جامعه سیاسی در دولت مهدوی
- نقش فرهنگ در حکومت مهدوی
- مباحث مردم‌شناسی در حکومت مهدوی
- ساختارهای اجتماعی و حکومت مهدوی
- نقش نهادهای اقتصادی در حکومت مهدوی
- نقش عوامل روانی در حکومت مهدوی
- قدرت در حکومت مهدوی
- نقش افکار عمومی در حکومت مهدوی
- نقش ایدئولوژی در حکومت مهدوی
- نقش رسانه‌های جمعی در حکومت مهدوی
- مشارکت سیاسی در حکومت مهدوی
- ارتباطات سیاسی در حکومت مهدوی
- فرهنگ سیاسی دوران انتظار منجی
- نقش ارزش‌ها در سیاست‌های حکومت مهدوی
- نقش اماکن منسوب به حضرت مهدی در گسترش فرهنگ مهدویت
- توسعه و نوسازی در فرهنگ مهدوی
- نقش هنر و سینما
- گروه‌های مخالف حضرت مهدی
- نقش مهدویت در فرهنگ سیاسی جوامع شیعی
- چگونگی الگوپذیری شیعیان در عصر غیبت
- زمینه‌های اجتماعی ظهور مدعیان مهدویت
- نقش فرهنگ مهدوی در جنبش‌های اسلامی در عصر غیبت
- ویژگی‌های سیاسی جامعه منتظر

- تعامل شیعیان با حکومت‌ها در عصر غیبت
- جامعه‌شناسی سیاسی انتظار
- تأثیرات سیاسی عصر غیبت بر جامعه شیعی
- تأثیرات اعتقاد به مهدویت بر جوامع شیعی
- تحلیل وضعیت سیاسی دوره غیبت صغری
- تحلیل وضعیت سیاسی ادوار غیبت کبری
- بررسی و تحلیل زمینه‌های ظهور مدعیان مهدویت
- تأثیر اعتقاد به مهدویت بر جامعه اسلامی
- بررسی زمینه‌های اجتماعی منجی‌گرایی
- تأثیر اعتقاد به منجی‌گرایی در قیام‌ها و مبارزات سیاسی دوران غیبت

روابط بین الملل

از علوم جدید در عالم سیاست به شمار می‌رود. سابقه آن به عنوان یک رشته دانشگاهی به سال ۱۹۱۹ برمی‌گردد که به صورت مستقل در دانشگاه ابریستویث ایجاد شد. دیویس از اهالی ولز خواهان آن بود که دانشگاهیان با مطالعه علمی سیاست بین‌الملل بتوانند، دلایل مشکلات سیاسی را پیدا کرده و از وقوع جنگ جلوگیری کنند (بلیس و اسمیث، ۱۳۸۳: ۲۵).

محققان پس از رو برو شدن با مصائب جنگ جهانی اول، در صدد کشف و تبیین ریشه‌ها و چگونگی رفتار دولت‌ها در صحنه بین‌المللی برآمدند. موضوع اصلی در آن کشف علل رفتار دولت‌ها و مجامع بین‌المللی در عرصه روابط بین‌الملل می‌باشد. با وقوع جنگ جهانی دوم، محافل علمی دنیای غرب توجه بیشتری به این حوزه مطالعاتی مبذول داشته و چارچوب منظم‌تر و علمی‌تری بدان بخشیدند. از آن پس روند تکامل رشته روابط بین‌الملل شدت گرفته و تاکنون قالب‌های فکری، رویکردها، نظریه‌ها و مدل‌های متنوعی برای درک مسائل بین‌المللی ارائه گردیده است. به شکل سنتی روابط بین‌الملل یا سیاست بین‌المللی بیشتر در باره روابط بین کشورها بحث می‌کند اما سیاست جهانی به صورت عام‌تر علاوه بر روابط بین کشورها، شامل سازمان‌هایی است که ممکن است کشور باشند یا نباشند مثل شرکت‌های چند ملیتی، گروه‌های تروریستی، سازمان‌های غیردولتی طرفدار حقوق

بشر که همه به عنوان بازیگران فراملی شناخته می‌شوند. در این صورت این مفهوم روابط بین شهرها با دیگر دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی را هم شامل می‌شود. پس مراد از روابط بین‌الملل به صورت عام‌تر شامل سیاست جهانی است (همو: ۲۳) پس در این نوشتار روابط بین‌الملل به مطالعه روابط میان کشورها، نقش کشورهای مستقل، سازمان‌های بین‌دولتی، سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی، سازمان‌های مردم‌نهاد و شرکت‌های چندملیتی و نظایر آن گفته می‌شود.

برخی از مباحث آن به شرح زیر است:

- مباحث مفهومی، برداشت‌ها و چارچوب‌های تحلیل روابط بین‌الملل

- نظریه‌های روابط بین‌الملل مانند رئالیسم، لیبرالیسم، مارکسیسم، و...

- برداشت‌های گوناگون روابط بین‌الملل مانند برداشت تاریخی، دیپلماتیک، حقوقی،

نهادی، سازمانی، سیستمی و...

- موضوعات و مباحث مهم روابط بین‌الملل، مانند قدرت و مبانی شکل‌گیری آن، جنگ و

صلح، امنیت ملی و امنیت بین‌المللی و جهانی، انواع نظریه‌های امنیت، وابستگی متقابل،

نهادهای بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد، شورای امنیت، نهادهای سیاسی، اقتصادی و

فرهنگی و حقوقی، تعهدات و پیمان‌ها، تهدیدات جهانی، نهادهای اقتصادی بین‌المللی مانند

صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، شرکت‌های چندملیتی، فقر و توسعه جهانی، اقتصاد

جهانی، ملی‌گرایی، جمعیت، هویت، مهاجرت، تفاوت‌های فرهنگی، هژمونی، سیستم و

مباحث متنوع آن، دیپلماسی، انواع بحران‌ها، جنبش‌های آزادی‌بخش به عنوان بازیگران

سیاسی، واحدها و انواع رژیم‌های بین‌المللی، بازدارندگی، جنگ سرد، سلاح‌های هسته‌ای و

تاثیرات آنها، سیاست‌های منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای، خلع سلاح، اتحادها و تعهدات،

پیمان‌های منطقه‌ای و جهانی، حق و توتو و...

- مباحث جدید در عرصه روابط بین‌الملل مانند: انقلاب ارتباطات و چالش حکومت‌ها،

انقلاب اینترنت، شبکه جهانی و تاثیرات آن بر روابط بین‌الملل، جهانی شدن و چالش‌های

مختلف آن بر امنیت ملی و...، نظم بین‌المللی دولت‌های جهانی شده، حکمرانی در دوره فرا

حاکمیت، نقش رسانه‌ها، بحث قومیت‌ها در کشورهای مختلف، حقوق بشر و مداخله بشر

دوستانه، فمینیسم و بحث جنسیت در سیاست بین‌الملل، گروه‌های تروریستی و مقابله جهانی

با آن، مواد مخدر، موضوعات زیست محیطی بین‌المللی و نظایر آن.

مباحث سیاسی مهدویت در حوزه روابط بین الملل

با توجه به مباحث مفهومی درباره روابط بین الملل و سیاست بین الملل، برخی از مسائل بنیادین مهدویت در ارتباط با روابط بین الملل و سیاست جهانی عبارت است از:

- مفهوم شناسی سیاست بین الملل در عصر ظهور
- امکان یا عدم امکان کارست تئوری‌ها و نظریه‌های روابط بین الملل در حکومت جهانی امام عصر علیه السلام

- قدرت و مبانی شکل‌گیری آن در حکومت مهدوی

- جنگ و جهاد در حکومت مهدوی

- صلح و مدارا در حکومت مهدوی

- امنیت ملی و حکومت مهدوی

- امنیت بین المللی و جهانی در حکومت مهدوی

- نظریه‌های امنیت و حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام

- حکومت مهدوی و نهادهای بین المللی مثل شورای امنیت و مجمع عمومی

- حکومت مهدوی و نهادهای اقتصادی بین المللی

- حکومت مهدوی و نهادهای فرهنگی بین المللی

- حکومت مهدوی و نهادهای حقوقی بین المللی

- حکومت مهدوی، تعهدات و پیمان‌ها

- حکومت مهدوی و تهدیدات جهانی

- حکومت مهدوی و شرکت‌های چند ملیتی

- حکومت حضرت مهدی علیه السلام و فقر و توسعه جهانی

- حکومت حضرت مهدی علیه السلام و اقتصاد جهانی

- ملی‌گرایی در حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام

- مباحث جمعیت در حکومت حضرت مهدی علیه السلام

- مفهوم هویت در حکومت حضرت مهدی علیه السلام

- بحث مهاجرت در حکومت حضرت مهدی علیه السلام

- حکومت مهدوی و تفاوت‌های فرهنگی

- حکومت مهدوی و بحث هژمونی

- سیستم بین‌المللی در حکومت مهدوی
- دیپلماسی در حکومت مهدوی
- حکومت مهدوی و انواع بحران‌های جهانی
- حکومت حضرت مهدی علیه السلام و جنبش‌های آزادی‌بخش
- حکومت حضرت مهدی علیه السلام، واحدها و انواع رژیم‌های بین‌المللی
- بازدارندگی در حکومت جهانی مهدوی
- جنگ سرد و حکومت حضرت مهدی علیه السلام
- حکومت مهدوی و سلاح‌های هسته‌ای
- حکومت مهدوی و سیاست‌های منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای
- حکومت مهدوی، تعهدات و پیمان‌ها
- حکومت مهدوی و تعهدات منطقه‌ای و جهانی
- حکومت مهدوی و خلع سلاح جهانی
- حکومت مهدوی و پیمان‌های منطقه‌ای و جهانی
- حکومت مهدوی و ارتباطات
- حکومت مهدوی و انقلاب اینترنت و شبکه جهانی
- حکومت حضرت مهدی علیه السلام و جهانی شدن
- نظم نوین جهانی در عصر ظهور
- مفهوم حاکمیت جهانی در حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام
- نقش رسانه‌ها در حکومت جهانی ولی عصر علیه السلام
- بحث‌های قومیتی و نژادی در حکومت مهدوی
- بحث‌های حقوق بشر در حکومت مهدوی
- حکومت حضرت مهدی و بحث جنسیت و فمینیسم در روابط بین‌الملل
- حکومت مهدوی و گروه‌های تروریستی
- حکومت مهدوی و موضوعات زیست محیطی، مواد مخدر و ...
- حکومت مهدوی و قراردادهای بین‌المللی
- حکومت مهدوی و ماهیت رژیم‌های سیاسی
- رهبری جهانی حضرت مهدی علیه السلام

- وضعیت روابط بین‌الملل در آستانه ظهور
- وضعیت دولت‌ها در عصر ظهور
- استراتژی قدرت‌های جهانی در برخورد با مهدویت
- نقش جهانی شدن در گسترش مهدویت در جهان امروز

فلسفه سیاسی

فلسفه سیاسی شاخه‌ای از فلسفه است که با روش‌های انتزاعی، پدیده‌های سیاسی مانند: حکومت، قدرت، حاکمیت، مشروعیت و عدالت را تحلیل می‌کند. آسان‌ترین و غیر بحث‌انگیزترین راه تعریف «فلسفه سیاسی» آن است که بگوییم «فلسفه سیاسی همان چیزی است که موضوع مشترك يك سلسله کتاب‌های مشهور مثل جمهوریات افلاطون، سیاست ارسطو، شهریار ماکیاوول، لویاتان هابز، رساله‌هایی درباره حکومت مدنی لاک، قرارداد اجتماعی روسو، فلسفه حق هگل، مانیفست کمونیست و رساله‌ای در باب آزادی استوارت میل است» (کوئنتین، ۱۳۷۱: ۱۱).

فلسفه سیاسی از نگاه لئواشترائوس، فیلسوف سیاسی نوافلاطونی که به فلسفه سیاسی قدیم و ضرورت احیای آن اعتقاد دارد، این‌گونه تعریف می‌شود:

تمام اعمال سیاسی ذاتاً جهتی به سوی معرفت به ماهیت خیر دارند. اگر این جهت‌گیری به سوی معرفت به خیر تصحیح شود، و اگر انسان‌ها هدف صریح خود را کسب معرفت نسبت به زندگی خوب و جامعه خوب قرار دهند، فلسفه سیاسی پدیدار می‌شود. در اصطلاح «فلسفه سیاسی»، کلمه «فلسفه» بیانگر روش بحث از مقوله سیاسی است، هم به ریشه مسئله توجه دارد. کلمه «سیاسی» هم بیانگر موضوع بحث است، و هم کار ویژه این مشغله را نشان می‌دهد. فلسفه سیاسی شاخه‌ای از فلسفه است که با زندگی سیاسی، یعنی زندگی غیرفلسفی و زندگی بشری، بیشترین نزدیکی را دارد (اشتراوس، ۱۳۷۳: ۲-۴).

از دیدگاه اشتراوس، فلسفه کوششی برای نشان دادن معرفت به کل، به جای گمان نسبت به کل است، و بنابراین فلسفه سیاسی کوششی است برای نشان دادن معرفت به ماهیت امور سیاسی، به جای گمان درباره آنها. فلسفه سیاسی بر خلاف اندیشه سیاسی، در زمانی خاص در تاریخ مکتوب ظهور کرد. به تعبیر دیگر می‌توان گفت فلسفه سیاسی بخشی از فلسفه است که به تحلیل هستی‌شناسانه پدیده‌ها و موضوعات سیاسی می‌پردازد. جورج سابابین نیز تمایز

فلسفه سیاسی و علم سیاست را همان تفاوت علم و فلسفه می‌داند.

حسین بشیریه در تعریف فلسفه سیاسی، به موضوعات آن نیز اشاره می‌کند:

فلسفه سیاسی اغلب به شیوه‌های انتزاعی با غایات حکومت و ابزارهای مناسب دستیابی به آنها و مآلا با بهترین شکل حکومت سرو کار دارد. موضوعات اصلی فلسفه سیاسی را مباحثی چون چگونگی احراز حقیقت، عدالت، مبانی خیر و صلاح عمومی، لوازم آزادی و برابری، استوار کردن زندگی سیاسی بر اصول اخلاقی، دلیل و ضرورت وجود حکومت، دلایل اطاعت از قدرت و جز آن تشکیل می‌دهد (بشیریه، ۱۳۷۹: ۱۷).

موضوع فلسفه سیاسی کل دولت یا جامعه سیاسی و ویژگی اصلی فلسفه سیاسی دل‌نگرانی اخلاقی برای کیفیت زندگی سیاسی است.

بین فلسفه سیاسی و کلام سیاسی تفاوت‌هایی وجود دارد:

فلسفه سیاسی، بنابر تعریف لئو اشتراوس کوششی است برای نشان دادن معرفت به ماهیت امور سیاسی به جای گمان درباره آنها. به همین دلیل است که برخی از محققان اولاً روش فلسفه سیاسی را برهانی دانسته‌اند و ثانیاً دامنه آن را به همه امور سیاسی گسترش دادند. بنابر این تعریف، موضوع فلسفه سیاسی مجموعه امور سیاسی است. با توجه به این تعریف، که جامع‌ترین تعریف به شمار می‌آید، تمایز میان این دانش و کلام سیاسی روشن می‌شود:

۱. موضوع فلسفه سیاسی، بر پایه عام‌ترین تعاریف، حقایق امور سیاسی به نحو عام است، ولی موضوع کلام سیاسی، عبارت است از: صفات خداوند در نسبت با امور سیاسی.

۲. روش فلسفه سیاسی با کلام سیاسی متفاوت است. فلسفه سیاسی تنها از روش عقلی محض استفاده می‌کند، ولی کلام سیاسی برای اثبات وحی علاوه بر روش عقلی، از روش نقلی، شهودی، جدلی و تجربی نیز بهره می‌گیرد.

۳. اهداف فلسفه سیاسی و کلام سیاسی یکی نیستند. فلسفه سیاسی دغدغه دین و آموزه‌های کلامی را ندارد؛ بلکه به دنبال تفکر و بررسی امور سیاسی است؛ اعم از آنکه موافق با آموزه‌های دینی و کلامی باشد یا مخالف با آنها؛ ولی کلام سیاسی ملتزم به توجیه شریعت است.

مهم‌ترین مسائل فلسفه سیاسی

- ماهیت طبع انسان یعنی نوع نگرش به ذات انسان

- ارتباط بین فلسفه سیاسی و مبانی انسان‌شناختی؛ مانند دیدگاه‌های متفاوت ارسطو،

هابز، لاک، مارکس، بنتهام، هگل، سنت آگوست و فلاسفه سیاسی مسلمان در باره ماهیت

انسان که هر دیدگاهی لوازم خاص خود را دارد.

- ماهیت دولت؛ تفاسیر متفاوت از آن در تلقی از غایات حکومت، بهترین شکل دولت، ضرورت اطاعت و... تاثیر می‌گذارد. آیا دولت امری ضروری است یا شرط لازم است؟ پدیده‌های ارگانیک است یا مکانیک؟ محاط در سرزمینی خاص است یا فراسرزمینی؟ آیا دولت مستقل از اتباع و طبقات است یا وابسته؟ واجد آمریت انحصاری است یا نه؟ آیا می‌تواند آزادی شهروندان را محدود کند یا آن که قدرت مطلقه دارد؟ آیا مقید به قوانین بشری است یا خود نیز می‌تواند فارغ از رضایت شهروندان الزام کند؟ آیا دولت امری طبیعی است یا تاسیسی و قراردادی؟ غایات دولت صرفاً امور دنیوی مانند رفاه امنیت و آزادی است یا گسترش دین، فضیلت و فرهنگ؟ آفریده بشری است یا الهی؟ آیا ساختار دولت در طول زمان ثابت است یا به تناسب شرایط تغییر می‌کند؟

- بهترین شکل حکومت؛ یعنی هر فلسفه سیاسی در باره بهترین شیوه سازماندهی امور سیاسی و اجتماعی هم بحث می‌کند و سعی می‌کند بهترین شکل اداره جامعه را از حیث عقلی ارائه نماید.

- ارزش‌ها و غایات سیاسی؛ از دیدگاه فلاسفه سیاسی نگرش‌های متفاوتی در غایات سیاسی مطرح می‌شود. افلاطون؛ معرفت به حقایق، ارسطو؛ تامین خیر و مصلحت عامه، هابز؛ تامین نظم و امنیت و بنتهام؛ تامین حداکثر شادی و لذت را غایات زندگی سیاسی می‌دانند.

- از مسائل مهم فلاسفه سیاسی مشکل هم‌گرایی یا تنافر غایات سیاسی مانند آزادی، برابری عدالت و امنیت است. مباحث تجویزی از مهمترین مباحث فلسفه سیاسی را تشکیل می‌دهد.

- ترسیم آرمان شهر؛ از دیدگاه عقل آرمان شهر چگونه تصویر می‌شود.

مسائل مهدویت در حوزه فلسفه سیاسی

با توجه به مباحث فلسفه سیاسی می‌توان موضوعات زیر را در حوزه مباحث سیاسی مهدویت اشاره کرد:

- نوع نگرش به انسان
- ماهیت جامعه و دولت
- ضرورت اطاعت از دولت

- آمریت دولت
- دولت و امکان یا عدم امکان آزادی شهروندان
- دولت محاط در سرزمین خاص یا فراسرزمینی
- دولت و قدرت مطلقه آن
- دولت؛ مقید بودن آن به قانون یا فراقانون بودن
- دولت و گسترش فضیلت
- غایات دولت
- دولت و نقش آن در فرهنگ
- دولت آفریده بشری یا الهی
- ثبات یا تغییر ساختار دولت در طول زمان
- بهترین شکل حکومت
- ارزش‌ها و غایات سیاسی حکومت
- دولت و تأمین حداکثر شادی و لذت
- دولت و برابری
- دولت و عدالت
- دولت و تأمین امنیت
- رابطه عدالت و برابری
- رابطه عدالت و آزادی
- رابطه برابری و آزادی
- مهدویت و آرمان شهر
- آرمان شهر؛ رؤیا یا واقعیت
- بحث نجات در فلسفه سیاسی
- فضیلت در آرمان شهر
- توزیع قدرت در آرمان شهر
- مفهوم نجات در آرمان شهر
- نقش مستضعفان در آرمان شهر
- منجی‌گرایی

- جایگاه مردم در آرمان شهر
- ویژگی های آرمان شهر
- نقش رهبران در تحقق آرمان شهر
- ساختار آرمان شهر انسانی
- قلمرو آرمان شهر بشری
- امکان یا عدم امکان حکومت واحد جهانی
- بهترین شیوه برای رسیدن به حکومت واحد جهانی
- اهداف حکومت جهانی
- نظریه های پایان تاریخ
- آینده نگری و پیش بینی آینده
- غایات سیاسی حکومت
- مدینه فاضله و جامعه مطلوب
- رابطه دین و سیاست
- الزام سیاسی
- عصیان و انقلاب
- مبانی مشروعیت
- بهترین حاکم سیاسی
- حریم خصوصی و حریم عمومی
- فلسفه تشریح
- بهترین قانون

کلام سیاسی

کلام سیاسی از جمله دانش سیاسی اسلامی است که بتدریج و گام به گام براساس پرسش های زمانه شکل گرفته است زیرا کلام تنها در محیط مواجهه با افکار رقیب و مواجهه فکری و اجتماعی و گفتگوهای رو در رو رشد کرده است. تعریف کلام سیاسی مبتنی بر تعریف کلام است. کلام براساس نوع نگرش به گونه های مختلف تعریف شده است. فارابی علم کلام را صنعتی می داند که انسان به وسیله آن می تواند به اثبات آراء و افعال

معینی بپردازد که واضح ملت به آنها تصریح کرده است و آراء و افعال مخالف را باطل کند (فارابی، ۱۹۹۶م: ۸). شیخ طوسی کلام را دانشی می‌داند که در آن ذات خداوند متعال و صفات او و مبدا و معاد بر اساس قانون شرع بحث می‌شود (صدوق، ۱۳۷۱: ۴۵). در بین متفکران معاصر جعفر سبحانی آن را علمی می‌داند که از اعتقادات اسلامی بوسیله عقل دفاع می‌کند (سبحانی، ۱۳۷۵: ۵).

با توجه به تعریف علم کلام، می‌توان به تعریف کلام سیاسی پرداخت. لئو اشتراوس علم کلام را تعلیمات سیاسی می‌داند که از وحی سرچشمه گرفته است (اشتراوس، ۱۳۷۳: ۶). در این تحقیق کلام سیاسی این‌گونه تعریف می‌شود:

کلام سیاسی شاخه‌ای از علم کلام است که به توضیح و تبیین آموزه‌های ایمانی و دیدگاه‌های دین در باره مسائل سیاسی می‌پردازد و از آن‌ها در قبال دیدگاه‌ها و آموزه‌های رقیب دفاع می‌کند.

با توجه به این تعریف ممکن است برخی از مسائل فلسفه سیاسی و فقه سیاسی که از آموزه‌های دینی دفاع می‌کنند در کلام سیاسی جای گیرند مانند مشارکت سیاسی، حقوق بشر و حق رای. مسائل کلام سیاسی مسائلی هستند که در حوزه‌های فهم، تبیین، اثبات، توجیه، کارآمدسازی و دفاع از آموزه‌ها و نظام اعتقادی اسلامی در حوزه مباحث سیاسی است.

مسائل کلام سیاسی اسلامی

انتظار از دین و کلام سیاسی اسلامی، مسئله ثابت و متغیر، اثبات حاکمیت خداوند، پیامبر ﷺ و ائمه معصومین علیهم‌السلام، نبوت عامه، امامت و ولایت و ادله نصب امام، نسبت عقل و وحی، حسن و قبح عقلی، قاعده لطف، مکاتب کلام سیاسی، کلام سیاسی تطبیقی، لطف بودن قوانین شریعت در عرصه سیاست، جبر و اختیار و امر بین الامرین، رابطه دین و سیاست، انتظار بشر از دین در عرصه سیاسی و اجتماعی، تبیین موضوع دین در قبال مسائل مستحدثه و جدید، تبیین وظیفه جامعه در عصر غیبت، دفاع از آموزه‌های سیاسی اسلامی، توجیه، کارآمدسازی و دفاع از آموزه‌ها و نظام اعتقادی، ترسیم سیمای کلان مدینه فاضله اسلامی، قلمرو سیاسی دین، حاکمیت سیاسی، مشروعیت سیاسی، نقش مردم در حکومت اسلامی، آزادی سیاسی، حقوق سیاسی، نظارت سیاسی، حقوق سیاسی زنان، اقلیت‌های دینی و سیاسی، تکتک سیاسی، قانون در عرصه سیاسی، حکمرانی خوب، کارآمدی سیاسی، اقتدار

سیاسی، استقلال سیاسی، سیاست خارجی و روابط بین‌الملل، ساختار حکومت در اسلام و مشروعیت سیاسی، اسلام و مسئله عدالت، حقوق طبیعی و نسبت آن با دین، موقعیت زنان در دین اسلام، نسبت دین و ایدئولوژی، حاکمیت در اسلام و...

مسائل مهدویت در حوزه کلام سیاسی

- با توجه به مباحث مطروحه در حوزه کلام سیاسی می‌توان به موضوعات و مسائل زیر در این حوزه از مباحث سیاسی مهدویت اشاره کرد:
- امامت و ولایت امام عصر علیه السلام
 - نسبت عقل و وحی در اندیشه مهدویت
 - نقش حسن و قبح عقلی در اندیشه مهدویت
 - قاعده لطف و ولایت امام عصر علیه السلام
 - اثبات حاکمیت امام عصر علیه السلام
 - نقش قوانین شریعت در حکومت مهدوی
 - ادله نصب امام عصر علیه السلام به عنوان حاکم جامعه
 - رابطه دین و سیاست در حکومت مهدوی
 - نقش دین در مسائل مستحدثه در حکومت مهدوی
 - نقش کلام سیاسی در دفاع از آموزه مهدویت
 - آزادی‌های سیاسی
 - سیمای مدینه فاضله در حکومت مهدوی
 - قلمرو سیاسی دین در حکومت مهدوی
 - حاکمیت سیاسی امام عصر علیه السلام
 - مشروعیت سیاسی در حکومت مهدوی
 - نقش مردم در حکومت مهدوی
 - آزادی سیاسی در حکومت مهدوی
 - حقوق سیاسی مردم در حکومت مهدوی
 - نظارت سیاسی در حکومت مهدوی
 - حقوق سیاسی زنان در حکومت مهدوی

- حقوق اقلیت‌های دینی و سیاسی در حکومت مهدوی
- تکثر سیاسی در حکومت مهدوی
- قانون و قانون‌گرایی در حکومت مهدوی
- حکمرانی خوب در حکومت مهدوی
- کارآمدی سیاسی حکومت مهدوی
- اقتدار سیاسی حکومت مهدوی
- استقلال سیاسی حکومت مهدوی
- سیاست خارجی در حکومت مهدوی
- روابط بین‌الملل در حکومت مهدوی
- عدالت در حکومت مهدوی
- حقوق طبیعی و نسبت آن با دین در اندیشه مهدویت
- نسبت دین و ایدئولوژی در اندیشه مهدویت
- مالکیت در اندیشه مهدویت
- مفهوم بیعت مردم با امام عصر (عج)
- ضرورت حکومت در عصر ظهور

فقه سیاسی

فقه در لغت، به معنای دانستن و فهمیدن عمیق (جوهری، ۱۴۰۴: ج ۶، ۲۲۴۳) و در اصطلاح به معنای استنباط احکام شرعی از منابع چهارگانه (قرآن، سنت، اجماع و عقل) می‌باشد (جرجانی، ۱۳۰۶: ۲). «فقه سیاسی» به عنوان دانش سیاسی جدید، بخشی از فقه و مشتمل بر مجموعه‌ای از مباحث فقهی است که با رفتار سیاسی و دانش سیاست مرتبط بوده و تکالیف شرعی زندگی سیاسی شهروندان را تعیین کرده و برنامه‌های اداره مطلوب سیاسی جامعه را براساس منابع و ادله معتبر شرعی، توصیه و تبیین می‌کند. این گرایش فقهی جایگاه خویش را مدیون قداست و محوریت نصوص دینی است و بر این پیش فرض مبتنی است که فقه سیاسی، برترین دانش در گستره سیاسی اسلام است که به دلیل تبیین تکالیف مردم، در زندگی فردی، سیاسی-اجتماعی شان، می‌تواند سعادت مادی و معنوی آنان را تضمین نماید.

گاهی فقه سیاسی به مباحث تاریخی مطروحه در این حوزه اطلاق می‌شود اما اگر بخواهیم از آن تعریفی کنیم که به مسائل حال و آینده پاسخ دهد در آن صورت؛ آن را باید علمی دانست که وظیفه مکلف را در برابر هر گونه مسئله سیاسی جدید بیان کند. در نتیجه فقه سیاسی از تعریف آراء فقهاء فاصله می‌گیرد (زنجانی، ۱۳۷۸: ۷۲).

فقه سیاسی عملاً شامل دو بخش است: اصول و قواعد مربوط به سیاست داخلی و تنظیم روابط درونی جامعه اسلامی، و اصول و قواعد مربوط به سیاست خارجی و تنظیم روابط بین‌المللی جهان اسلام (شکوری، ۱۳۶۱: ۷۱).

فقه سیاسی اهل سنت نسبت به فقه سیاسی شیعه رشد بیشتری داشته است. علت آن درگیر شدن با حکومت و سیاست بوده است.

مباحث مربوط به فقه سیاسی

الف) مسائل مربوط به نظام سیاسی اسلام؛ ب) مسائل مربوط به سیاست داخلی؛ ج) مسائل مربوط به سیاست خارجی. (حقیقت، ۱۳۸۳: ۱۸۹-۲۳۱)

الف) مسائل مربوط به نظام سیاسی اسلام

۱. ضرورت تشکیل حکومت اسلامی
۲. خواستگاه نظام اسلامی
۳. اهداف نظام سیاسی اسلامی
۴. ساختار نظام سیاسی
۵. عناصر نظام سیاسی اسلامی
۶. انواع نظام سیاسی
۷. مفاهیم اساسی نظام سیاسی اسلامی (شورا، بیعت، مصلحت، احکام حکومتی، امر به معروف، حسبه)
۸. رهبری (ولایت فقیه) و مرجعیت
۹. قواعد فقه سیاسی

ب) مسائل سیاست داخلی دولت اسلامی

۱. حقوق و وظایف حکومت بر مردم
۲. حقوق و وظایف مردم بر حکومت

۳. نقش مردم در دولت اسلامی
۴. همکاری با نظام جور
۵. ارتداد، کتب ضاله و محاربه
۶. حقوق اقلیت‌ها در نظام اسلامی
۷. نظام اقتصادی و منابع مالی دولت اسلامی
۸. مطالعات تطبیقی فقه سیاسی شیعه با دیگر مذاهب و مکاتب

ج) مسائل سیاست خارجی دولت اسلامی

۱. اصول و اهداف سیاست خارجی دولت اسلامی
۲. منافع ملی و مسئولیت‌های فراملی در سیاست خارجی دولت اسلامی
۳. جنگ و صلح (جنگ و دفاع)
۴. قراردادهای بین‌المللی در اسلام
۵. دیپلماسی در اسلام
۶. شناسایی دیگر دولت‌ها
۷. روابط بین‌الملل (با نگرش اسلامی)
- الف) روابط با دیگر کشورها
- ب) روابط با سازمان‌های بین‌المللی
- ج) اتحاد دولت‌های اسلامی
- د) حقوق بین‌الملل اسلامی

مسائل مهدویت در حوزه فقه سیاسی

- با توجه به مسائل فقه سیاسی می‌توان موضوعات زیر را در موضوعات مهدویت مطرح کرد:
- ضرورت تشکیل حکومت اسلامی در عصر غیبت
 - ضرورت تشکیل حکومت جهانی در عصر ظهور
 - خاستگاه نظام اسلامی در حکومت مهدوی
 - اهداف نظام سیاسی جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه
 - ساختار نظام سیاسی مهدوی
 - عناصر نظام سیاسی مهدوی

- تعامل نظام سیاسی مهدوی با نظام‌های سیاسی دیگر
- بیعت در نظام سیاسی مهدوی
- شورا در نظام سیاسی مهدوی
- مصلحت در نظام سیاسی مهدوی
- احکام حکومتی در نظام سیاسی مهدوی
- امر به معروف در نظام سیاسی مهدوی
- حسبه در نظام سیاسی مهدوی
- رهبری و مرجعیت امام عصر علیه السلام
- کاربست قواعد فقه سیاسی در حکومت مهدوی
- سیاست داخلی دولت مهدوی
- حقوق و وظایف حکومت حضرت مهدی بر مردم
- حقوق و وظایف مردم بر حکومت مهدوی
- نقش مردم در حکومت مهدوی
- حکومت مهدوی و همکاری با نظام جور
- ارتداد، کتب ضاله و محاربه در حکومت مهدوی
- حقوق اقلیت‌ها در حکومت مهدوی
- نظام اقتصادی و منابع مالی دولت مهدوی
- اصول سیاست خارجی دولت مهدوی
- اهداف سیاست خارجی دولت مهدوی
- مسئولیت‌های فراملی دولت مهدوی
- جنگ و دفاع در حکومت مهدوی
- صلح در حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام
- قراردادهای بین‌المللی در حکومت مهدوی از نگاه فقه سیاسی
- دیپلماسی در حکومت مهدوی
- حکومت حضرت مهدی و شناسایی سایر دولت‌ها
- روابط بین‌الملل در حکومت مهدوی
- روابط دولت مهدوی با سایر کشورها

- روابط دولت مهدوی با سازمان‌های بین‌المللی
- حکومت مهدوی و اتحاد دولت‌های اسلامی
- اتحاد دولت‌های اسلامی در عصر غیبت
- حقوق بین‌الملل در عصر غیبت
- حقوق بین‌الملل در عصر ظهور
- ولایت در حکومت مهدوی
- مشارکت سیاسی در حکومت مهدوی
- سیستم نظارت در نظام مهدوی
- سیستم و ساختار قانون‌گذاری در نظام مهدوی
- سیستم قضایی در حکومت مهدوی
- حقوق و وظایف متقابل مردم و ولی فقیه در عصر غیبت
- حقوق و وظایف متقابل مردم و امام عصر در عصر ظهور
- اندیشه مهدویت و تکلیف سیاسی
- اختیارات امام معصوم علیه السلام در امور حکومتی
- اجرای حدود در دوره غیبت
- اجرای حدود در دوره ظهور
- جایگاه فرد در دولت مهدوی
- ویژگی‌ها و صفات امام در مهدویت شیعی
- شیوه نقد عملکرد کارگزاران حکومت مهدوی
- تکالیف سیاسی کارگزاران حکومت مهدوی
- حدود آزادی‌های سیاسی در حکومت مهدوی
- سیاست‌های اقتصادی دولت مهدوی (انفال، مالیات و...)
- کنترل جمعیت در حکومت مهدوی
- احکام بغی در نظام مهدوی
- حفظ و حراست از مرزهای اسلامی
- منافع ملی و مسئولیت‌های فراملی
- اصل دعوت در نظام مهدوی

- مسئله امّ القری در نظام مهدوی

- بحث تابعیت در نظام مهدوی

نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش استخراج مسائل سیاسی مهدویت در رهیافت‌های متنوع این رشته بود. در این راستا پس از توضیح مفاهیم مرتبط، گرایش‌های مختلف دانش سیاسی را با تقسیم‌بندی‌های انجام شده و زوایای تحلیل در هر حوزه، تشریح کردیم و سپس مسائل سیاسی مهدویت را با توجه به نیازمندی‌های جامعه ایرانی و مواردی که این رشته در ایران کاربردی شده است، برشمردیم.

منابع

- ارسطو، سیاست، ترجمه حمید عنایت، تهران: کتاب‌های حبیبی، ۱۳۶۴.
- اشتراوس، لئو، فلسفه سیاسی چیست؟، ترجمه فرهنگ رجایی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۳.
- بشیریه، حسین، تاریخ اندیشه‌های سیاسی در قرن بیستم، تهران، نشر نی، ۱۳۷۹.
- بشیریه، حسین، جامعه‌شناسی سیاسی، تهران: نشر نی، ۱۳۷۴.
- بلیس، جان و اسمیث، استیو، جهانی شدن سیاست: روابط بین‌الملل در عصر نوین، تهران: ابرار معاصر، ۱۲۸۳.
- بهروزی لک، غلامرضا، سیاست و مهدویت، قم: موسسه آینده روشن، ۱۳۸۴.
- جرجانی، علی بن محمد، کتاب التعریفات، تهران: ناصر خسرو، ۱۳۰۶.
- جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح، ج ۶، بیروت، دارالعلم للملایین، ۱۴۰۴.
- حافظ‌نیا، محمدرضا، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: سمت، ۱۳۸۹.
- حقیقت، سیدصادق، مسئله‌شناسی مطالعات سیاسی اسلامی، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۳.
- _____، درآمدی بر اندیشه سیاسی اسلامی، تهران: الهدی، ۱۳۷۸.
- دو ورزه، موریس، اصول علم سیاست، ترجمه ابوالفضل قاضی، تهران: کتاب‌های حبیبی، ۱۳۴۹.
- دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه، ج ۸، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
- سبحانی، جعفر، مدخل مسائل جدید در علم کلام، قم: موسسه امام صادق علیه السلام، ۱۳۷۵.
- شکوری، ابوالفضل، فقه سیاسی اسلام، بی‌جا، جز، ۱۳۶۱.
- صافی گلپایگانی، لطف‌الله، اصالت مهدویت، ج ۲، قم: انتشارات حضرت معصومه علیها السلام، ۱۳۸۵.
- عالم، عبدالرحمن، بنیادهای علم سیاست، تهران: نشر نی، ۱۳۷۴.
- فارابی، ابونصر، احصاء العلوم، بیروت: مکتبه الهلال، ۱۹۹۶ م.
- کوئنتین، آنتونی، فلسفه سیاسی، ترجمه مرتضی اسعدی، تهران: الهدی، ۱۳۷۱.
- راش، مایکل، جامعه و سیاست، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: سمت، ۱۳۸۷.
- محمدبن صدوق، اعتقادات، ترجمه سید محمد علی حسنی، تهران: انتشارات رضوی، ۱۳۷۱.

- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۲۴، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۹۲.
- نش، کیت، جامعه‌شناسی سیاسی معاصر، ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: انتشارات کویر، ۱۳۸۰.
- نقیب‌زاده، احمد، درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی، تهران: قومس، ۱۳۸۰.
- گفتمان مهدویت (مجموعه سخنرانی‌ها)، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۱.
- Rosenthal, Ervin pliticalthought in medieval islam u.k.kambridge university press, 1962.

